

חומר הלימוד לבחינה – מדריכי מסעות בני נוער לפולין

בבחינה יידרשו: התמצאות במפת פולין ובאתרים שבמסע, התמודדות עם סוגיות ערכיות וידע בנושאים המפורטים לפניה.

מן המאה העשירית ועד סוף מלחמת העולם הראשונה (1918)

- פולין: המאה העשירית – מדינת פולין; ימי הביניים עד סוף המאה ה-15 – התבססות ממלכת פולין; המאה ה-16 – האיחוד עם ליטא והרחבת הממלכה; המאה ה-17 – ניסיונות הפלישה והיחלשות הממלכה; המאה ה-18 – חלוקת פולין והמאבק לעצמאות; המאה ה-19 עד תחילת המאה ה-20 (1918) – תמורות מרכזיות בחברה ובכלכלה.
- היהודים בפולין: המאה העשירית עד המאה ה-16 – התיישבות היהודים בפולין והתבססות בה; המאה ה-16 – "תור הזהב" – פולין מרכז יהודי רוחני ותורני, הפעילות הכלכלית של היהודים בפולין, מבנה הקהילה והנהגתה; המאה ה-17 – פרעות ת"ח ות"ט, "המבול", חברה במשבר; המאה ה-18 – החסידות, ההתנגדות, ההשכלה; המאה ה-19 עד תחילת המאה ה-20 – תמורות בחיי היהודים בפולין: פוליטיקה, חברה, תרבות וכלכלה, צמיחת תנועות הנוער בפולין.
- היהודים ושכניהם: מערכת היחסים בין היהודים בפולין ובין שכניהם מן המאה העשירית ועד סוף מלחמת העולם הראשונה.

בין שתי מלחמות העולם

- שנאת ישראל, אנטישמיות מודרנית, עקרונות האידאולוגיה הנאצית, רעיון ה"סדר החדש"
- מאפייני המשטר הטוטליטרי
- גרמניה בין שתי מלחמות העולם:
 - הגורמים והנסיבות לעליית הנאצים לשלטון
 - בניית המשטר הנאצי (כולל המדיניות כלפי היהודים ואוכלוסיות מודרות אחרות): חקיקה, תעמולה, טרור, מחנות ריכוז
 - מדיניות החוץ של גרמניה הנאצית
- היהודים בגרמניה – תגובת היהודים למדיניות הנאצים כלפיהם
- פולין בין שתי מלחמות העולם – מאפיינים ותמורות:
 - קשיים בגיבושה כמדינה דמוקרטית
 - חברה וכלכלה
 - בעיות ביטחון ועיצוב גבולות
- היהודים בפולין בין שתי מלחמות העולם: דמוגרפיה, חינוך, תרבות, כלכלה, פוליטיקה
- היחסים בין היהודים בפולין לשכניהם

מלחמת העולם השנייה והשואה עד יוני 1941

- השנתיים הראשונות למלחמה (מכיבוש פולין ועד הפלישה לברית המועצות): המהלכים העיקריים בחזיתות השונות
- מדיניות הנאצים כלפי האוכלוסייה הפולנית ודרכי ההתמודדות של הפולנים: הנהגה, אוכלוסייה.
- מדיניות הנאצים כלפי היהודים:
 - המדיניות כלפי היהודים עד ריכוזם בגטאות
 - מטרות מוצהרות ומטרות סמויות להקמת הגטאות
 - הגטאות – מאפיינים ייחודיים, השוואה בין גטאות (דומה ושונה):
 - הפיקוח על הגטאות
 - ההנהגה בגטאות – פורמלית ובלתי פורמלית
 - תנאי החיים בגטאות
 - דרכי ההתמודדות של היהודים בגטאות: יחידים, נוער, משפחה, ארגוני סיוע
 - אמונה יהודית – אתגרים ודילמות
- האוכלוסייה המקומית והיהודים (פולין וארצות אחרות)

מלחמת העולם השנייה והשואה מיוני 1941 עד סיום המלחמה

- המהלכים העיקריים בחזיתות השונות מפלישת גרמניה לברית המועצות (קיץ 1941) ועד לסיום המלחמה
- הקשר בין תחילת ההרג ההמוני למלחמה בברית המועצות
- השלבים בביצוע ה"פתרון הסופי": בורות הירי, משאיות הגז, ועידת ואנזה, מחנות ההשמדה, צעדות המוות
- גורל היהודים בארצות הכיבוש הנאצי באירופה והגורמים לכך
- גורל היהודים בארצות צפון אפריקה (אלג'יריה, לוב, תוניסיה) והגורמים לכך
- הגטאות בזמן ביצוע הפתרון הסופי — מאפיינים ייחודיים, השוואה בין גטאות (דומה ושונה):
 - ההנהגה בגטאות: הנהגה פורמלית ובלתי פורמלית
 - חיסול הגטאות
- תגובות ועמדות נוכח ביצוע הפתרון הסופי:
 - האוכלוסייה המקומית בארצות הכיבוש הנאצי (פולין וארצות אחרות)
 - "העולם החופשי": ממשלות, הצלב האדום, הכנסייה הקתולית
 - היישוב היהודי בארץ-ישראל
- דרכי הלחימה וההתמודדות של היהודים:
 - גטאות, מחנות, פרטיזנים, מסתור
 - לוחמים יהודים בצבאות בעלות הברית
- דרכי הלחימה של הפולנים: מחתרות, פרטיזנים, מרד
- סיום המלחמה:
 - שחרור המחנות, סמינר לובלין, תנועת הנקם, תנועת הבריחה, "לחזור ולחיות"
 - מחנות העקורים, פוגרומים
 - משפטי נירנברג

מתום מלחמת העולם השנייה עד היום

- פולין בתקופת השלטון הקומוניסטי עד נפילת "מסך הברזל" — אירועים ותהליכים היסטוריים מרכזיים, המדיניות כלפי היהודים והשפעתה על היהודים בפולין
- פולין מנפילת "מסך הברזל" ועד היום — אירועים היסטוריים מרכזיים, תמורות פוליטיות חברתיות וכלכליות, עיצוב זיכרון השואה בפולין, החוק הפולני, התחדשות הקהילה היהודית בפולין
- שורדי השואה: השתלבותם בחברה הישראלית ותרומתם לה
- זיכרון השואה בחברה הישראלית: יחס החברה בישראל לשואה ולשורדים: התמורות והגורמים להן, דרכים לעיצוב זיכרון השואה